

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026-YIL

IYUL/7-SON, I-QISM

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 - Texnika fanlari

08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

OpenAIRE

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ИНЖЕНЕРНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, iyul.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

MILLIY GVARDIYA TIZIMIDA HARBIY XIZMATCHILARNI KIYIM-KECHAK BILAN TA'MINLASH TIZIMINING NAZARIY ASOSLARI	10
Omonov Usmonqul Raxmonqul o'g'li	
FOND BOZORLARIGA XORIJIY KAPITALNI JALB QILISH: ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA RIVOJLANISH IMKONIYATLARI	17
Yusupova Jamila Karamatdinovna	
AXBOROT KOMMUNIKATSIYA XIZMATLARINING TASHKLIY-HUQUQIY VA ILMIY NAZARIY MASALALARI	21
Rajaboyev Shahboz Shodi o'g'li	
PUL MABLAG'LARI HISOBINI MOLIVAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARIGA O'TKAZISHNING DOLZARB MASALALARI	26
Eshonqulov Akmal Qudratovich	
XORAZM VILOYATINING IJOBIY IMIJINI OSHIRISHDA HUDUDIY MARKETING STRATEGIYALARINI ISHLAB CHIQUISH	34
Ibadullayev Dilshad Ibragimovich	
OROL BO'YI MINTAQASIDA QISHLOQ XO'JALIGI VA TURIZMNI YASHIL MOLIVALASHTIRISH VA INVESTITSIYA MEXANIZMLARI: BARQAROR RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	40
Akramova Feruza	
ATMOSFERA HAVOSI MONITORINGIDA IOT SENSORLARI O'LCHASH NATIJALARINING METROLOGIK ISHONCHLILIGINI BAHOLASH VA OSHIRISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	52
Sobirov Anvarjon, Melibayev Maxmudjan	
BANK VA KREDIT MUASSASALARINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI TREND MODELARI YORDAMIDA TAHLIL QILISH VA PROGNOZLASH USULLARI	59
Nazarov Elbek	
PHYSALIS ALKEKENG I O'SIMLIGIDAN FLAVONOIDLARNI AJRATIB OLIHNING BIOTEKNOLOGIK USULLARI VA JARAYON PARAMETRLARINI OPTIMALLASHTIRISH	66
Xidirova Saboxat Baxrillayevna	
ЧИСЛЕННАЯ ОЦЕНКА РАЗВИТИЯ ЗОН КОНЦЕНТРАЦИИ НАПРЯЖЕНИЙ В МАССИВЕ ГОРНЫХ ПОРОД ПРИ ВЛИЯНИИ ПРОЦЕССОВ ДОБЫЧИ В УСЛОВИЯХ РУДНИКА «КЫЗЫЛ-АЛМА»	70
Салямова Клара, Меликулов Абдусаттар, Уралбаев Абдукахар, Бакиров Гайрат, Зухритдинов Давронбек	
XUSUSIY TA'LIM SOHASIDA MALAKALI KADRLAR NOMUTANOSIBLIGI, IT MUTAXASSISLARINING YETISHMASLIGI VA ISHSIZLIKNING TA'LIM SIFATI HAMDA BARQARORLIGIGA TA'SIRI: ILG'OR XORIY TAJRIBASI VA UNING O'ZBEKISTON AMALIYOTIGA TATBIQ ETILISHI	77
Raxmatxo'jayev Axrolxo'ja Akmal o'g'li	
SAND-PARTICLE-INDUCED LEADING-EDGE EROSION AND ITS IMPACT ON WIND TURBINE BLADES: A REVIEW	82
Normamatov A. A.	
IPAKCHILIK KLASTERLARI UCHUN INVESTITSION BOSHQARUV MODELINI ASOSLASH	87
Elboyeva Shaxzoda Olimovna	
KICHIK VA O'RTA BIZNES SAMARADORLIGINI EKONOMETRIK USULLARDA TAHLIL QILISH METODOLOGIYASI	94
Nazarov Nazar G'ulom o'g'li	
OLIY TA'LIM MUASSASALARI BOSHQARUV FAOLIYATINI RAQAMLASHTIRISHNING AHAMIYATI	101
Usmanov Sarvar Nigmatovich	

РАЗРАБОТКА АДАПТИВНОГО МНОГОЗОНАЛЬНОГО АЛГОРИТМА УПРАВЛЕНИЯ FUZZY-PID ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАВНОМЕРНОГО РАСПРЕДЕЛЕНИЯ ВЛАЖНОСТИ В ПРОЦЕССЕ УВЛАЖНЕНИЯ ЗЕРНА.....	107
Камариддинов Шохрух Акмал угли	
SANOAT KLASTERLARIDA “SANOAT 4.0” TECHNOLOGIYALARINI JORIY ETISH VA HAMKORLIK MODELLARI	113
Mamadaliyev Anaxxon Ziyodillayevich	
SAND-PARTICLE-INDUCED LEADING-EDGE EROSION AND ITS IMPACT ON WIND TURBINE BLADES: A REVIEW	119
Normamatov A. A.	
YOSHLARDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI.....	124
Xudoyberdiyev Norbek Komiljon o'g'li	
HUDUDIY TURIZMDA XALQARO ESG MEZONLARINI MILLIY SHAROITGA MOSLASHTIRISH YO'NALISHLARI	128
Maxmudova Nodira Uktamovna	
EVALUATION OF TECHNOLOGICAL LOSSES OF HYDROCARBONS OF LIGHT FRACTIONS IN THE PROCESSES OF COLLECTION AND PRIMARY TREATMENT AT THE MUBARAK FIELDS OF OGPD.....	134
Norqulov Shohbozbek Samandar ugli	
АНАЛИЗ СИСТЕМЫ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ В БАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ УЗБЕКИСТАНА.....	140
Жумадуллаева Дурдона Шухрат кизи	
XUSUSIY TA'LIM SOHASIDA MALAKALI KADRLAR NOMUTANOSIBLIGI TA'LIMNING SIFAT VA USTUVORLIGIGA TA'SIRI VA UNI TA'MINLASH YO'LLARI	145
Raxmatxo'jayev Axrolxo'ja Akmal o'g'li	
O'ZBEKISTONDA TOVAR YETKAZIB BERISH ZANJIRI ISHTIROKCHILARI FAOLIYATI VA BOJXONA NAZORATI TIZIMINING ZAMONAVIY HOLATI TAHLILI.....	150
Kilichov Nazar Bafoyevich	
HUDUDLARDA TURIZM XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING AHOLI DAROMADLARI VA BANDLIGIGA TA'SIRINING TAHLILI	157
Abdurayimov O'ktam Abdug'ani o'g'li	
GAZNI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA BARQAROR RIVOJLANISH HOLATINING IQTISODIY TAHLILI VA BAHOLASH	164
Kudratkhodjaeva Ziyoda Kamol qizi	
COMPETITION IN THE INFORMATION MARKET: MONOPOLY TRENDS AND THE DIGITAL PLATFORM ECONOMY.....	168
Mo'ydinjonova Durdonaxon, Ismanov Ibrohim	

KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI RIVOJLANISHINING IQTISODIY MOHIYATI VA NAZARIY ASOSLARI

Imomnazarov Xurshid Ozodboyevich

Namangan davlat texnika universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya. Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari rivojlanishining iqtisodiy mohiyati, nazariy asoslari hamda ularning milliy iqtisodiyotdagi o'рни va ahamiyati tahlil qilingan. «Kichik biznes» va «tadbirkorlik» tushunchalarining mazmuni, o'zaro bog'liqligi, asosiy xususiyatlari hamda iqtisodiy o'sishni ta'minlashdagi roli ilmiy yondashuvlar asosida yoritilgan. Shuningdek, kichik biznes subyektlarining raqobat muhitini rivojlantirish, innovatsion faoliyatni rag'batlantirish va aholi bandligini oshirishdagi ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: kichik biznes, tadbirkorlik, iqtisodiy rivojlanish, iqtisodiy mohiyat, nazariy asoslar, innovatsiya, raqobat, iqtisodiy o'sish, bandlik.

Аннотация. Проанализированы экономическая сущность, теоретические основы развития субъектов малого бизнеса и предпринимательства, а также их роль и значение в национальной экономике. На основе научных подходов раскрыты содержание понятий «малый бизнес» и «предпринимательство», их взаимосвязь, основные особенности и значение в обеспечении экономического роста. Обоснована роль субъектов малого бизнеса в развитии конкурентной среды, стимулировании инновационной деятельности и повышении уровня занятости населения.

Ключевые слова: малый бизнес, предпринимательство, экономическое развитие, экономическая сущность, теоретические основы, инновации, конкуренция, экономический рост, занятость.

Abstract. The economic essence, theoretical foundations, and the role of small business and entrepreneurship entities in the national economy are analyzed. The content of the concepts of "small business" and "entrepreneurship," their interrelationship, key characteristics, and contribution to economic growth are examined based on scientific approaches. The significance of small business entities in fostering a competitive environment, promoting innovation, and increasing employment is also substantiated.

Keywords: small business, entrepreneurship, economic development, economic essence, theoretical foundations, innovation, competition, economic growth, employment.

KIRISH

Jahon iqtisodiyoti rivojlanishining hozirgi bosqichida kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari iqtisodiy o'sishni ta'minlash, raqobat muhitini shakllantirish, innovatsion faollikni rag'batlantirish hamda aholi bandligini oshirishning muhim institutsional omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda [9]. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyot, globallashtirish va iqtisodiyotning tarkibiy transformatsiyasi sharoitida kichik biznes subyektlarining iqtisodiy tizimdagi ahamiyati sezilarli darajada ortib bormoqda. Shu sababli kichik biznes va tadbirkorlikning iqtisodiy mohiyati hamda ularning rivojlanish qonuniyatlarini tadqiq etish iqtisodiyot fanining muhim ilmiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Kichik biznes va tadbirkorlikning iqtisodiy mohiyati hamda uning bozor iqtisodiyotidagi o'рни iqtisodchi olimlar tomonidan keng tadqiq qilingan. Xususan, O.A. Aripov kichik biznesni iqtisodiy rivojlanishning muhim institutsional omili sifatida baholab, uning iqtisodiy o'sish, bandlikni ta'minlash va raqobat muhitini rivojlantirishdagi ahamiyatini asoslab bergan. Muallif kichik biznesni davlat tomonidan tartibga solish mexanizmlari, ishbilarmonlik muhitini takomillashtirish hamda tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlashning nazariy va amaliy jihatlarini batafsil yoritgan [2; 3; 4].

Y. Abdullayev va Sh. Yo'ldashev tadbirkorlikni iqtisodiy resurslarni samarali birlashtirish, foyda olish va bozor ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan mustaqil xo'jalik faoliyati sifatida talqin qilgan. M.G. Lapusta esa tadbirkorlikning asosiy belgilari sifatida tavakkalchilik, tashabbuskorlik, mulkiy javobgarlik va innovatsion

faoliyatni e'tirof etadi. V.Ya. Gorfinkel, G.B. Polyak va V.A. Shvandar tadbirkorlik faoliyatining tashkiliy asoslari, boshqaruv tamoyillari hamda kichik biznes subyektlarining bozor iqtisodiyoti sharoitidagi moslashuvchanligini ilmiy jihatdan asoslab berganlar [1; 6; 7].

Korxonada iqtisodiyoti va xo'jalik faoliyatining samaradorligini baholash masalalari O.I. Volkov, O.V. Devyatkin, V.P. Samarina, G.V. Cherezov, E.A. Karpov hamda V.I. Titov tadqiqotlarida atroflicha yoritilgan. Mazkur olimlar kichik biznes subyektlari faoliyatining iqtisodiy samaradorligini resurslardan oqilona foydalanish, moliyaviy barqarorlik, raqobatbardoshlik va boshqaruv samaradorligi bilan uzviy bog'liq holda izohlaydilar. Ularning ilmiy qarashlari kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari rivojlanishining iqtisodiy mohiyatini chuqurroq anglash hamda tadqiqotning nazariy asoslarini shakllantirishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi [5; 8; 9].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiy mohiyati hamda rivojlanish xususiyatlarini o'rganishda tizimli yondashuv, tahlil va sintez, qiyosiy tahlil, ilmiy abstraksiyalash hamda umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini iqtisodiy nazariya, tadbirkorlik va kichik biznesni rivojlantirishga oid ilmiy qarashlar tashkil etdi. Mazkur usullar orqali kichik biznes va tadbirkorlik tushunchalarining mazmuni, o'zaro bog'liqligi hamda iqtisodiy rivojlanishdagi ahamiyati tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Kichik biznes va tadbirkorlik mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi bo'lib, mulkchilikning turli shakllari asosida tovarlar ishlab chiqarish, xizmatlar ko'rsatish va ishlarni bajarish orqali foyda olishga qaratilgan mustaqil xo'jalik faoliyati hisoblanadi [6, 9]. U iqtisodiyotda raqobat muhitini shakllantirish, aholi bandligini ta'minlash, yangi ish o'rinlari yaratish, ichki bozorni sifatli mahsulot va xizmatlar bilan ta'minlash hamda iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda muhim o'rin tutadi. Shuningdek, kichik biznes va tadbirkorlik investitsiyalarni jalb qilish, innovatsiyalarni joriy etish, mahalliy resurslardan samarali foydalanish va aholi daromadlarini oshirish orqali mamlakatning barqaror iqtisodiy taraqqiyotiga salmoqli hissa qo'shadi.

Demak, mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi ko'p jihatdan kichik biznes subyektlari faoliyati samaradorligi va ular uchun qulay institutsional muhitning shakllanganligiga bog'liq. Shu bois kichik biznes va tadbirkorlikning iqtisodiy mohiyatini ilmiy jihatdan tadqiq etish uni rivojlantirishning nazariy asoslarini belgilashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Iqtisodiy adabiyotlarda «kichik biznes» tushunchasi mamlakat qonunchiligida belgilangan mezonlarga muvofiq tashkil etilgan va nisbatan kam sonli xodimlar hamda cheklangan resurslar asosida faoliyat yurituvchi xo'jalik subyektlarini anglatadi [1, 2, 6]. Kichik biznes subyektlari ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, savdo, qurilish, qishloq xo'jaligi va iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarida faoliyat yuritib, ichki bozorni mahsulot va xizmatlar bilan ta'minlash, raqobat muhitini shakllantirish hamda iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Ular bozor kon'yunkturasidagi o'zgarishlarga tez moslasha olishi, nisbatan kam xarajat bilan ishlashi va boshqaruvning soddaligi bilan ajralib turadi.

«Tadbirkorlik» tushunchasi mustaqil tashabbus asosida amalga oshiriladigan, mulkiy javobgarlik va tavakkalchilik bilan bog'liq hamda yangilik yaratish orqali daromad yoki foyda olishga qaratilgan iqtisodiy faoliyatni anglatadi [2, 6, 8]. Shuningdek, tadbirkor bozor talabini o'rganib, mavjud imkoniyatlardan samarali foydalangan holda iqtisodiy qiymat yaratadi. U o'z kapitali, bilimi, tajribasi va boshqaruv ko'nikmalarini oqilona ishga solib, bozor ehtiyojini qondirishga intiladi. Shu bilan birga, tadbirkorlik faqat daromad olish maqsadi bilan cheklanib qolmaydi, balki innovatsion g'oya va texnologiyalarni amaliyotga joriy etish, raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish hamda iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiluvchi muhim iqtisodiy faoliyat sifatida ham namoyon bo'ladi.

Kichik biznes va tadbirkorlik tushunchalari o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, bir-birini to'ldiradi. Tadbirkorlik iqtisodiy faoliyatning mazmuni va harakatlantiruvchi kuchi hisoblansa, kichik biznes mazkur tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishning tashkiliy-iqtisodiy shakllaridan biri sifatida namoyon bo'ladi [2, 7, 9]. Boshqacha aytganda, har bir kichik biznes subyekti tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiradi, ammo tadbirkorlik faqat kichik biznes doirasi bilan cheklanmaydi. U o'rta va yirik biznes subyektlari faoliyatida ham namoyon bo'ladi. Shu sababli mazkur ikki tushuncha mazmunan o'zaro bog'liq bo'lsa-da, iqtisodiy mohiyati jihatidan bir-biridan farq qiladi.

Tadbirkorlikning iqtisodiy mazmuni ishlab chiqarish omillarini samarali birlashtirish, bozor ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan tovar va xizmatlar yaratish hamda iqtisodiy qiymat hosil qilish jarayonida namoyon bo'ladi. Uning asosini iqtisodiy resurslardan oqilona foydalanish, mustaqil qaror qabul qilish, tavakkalchilikni o'z zimmasiga olish va bozor kon'yunkturasidagi o'zgarishlarga moslashish kabi iqtisodiy munosabatlar tashkil

etadi. Demak, tadbirkorlikning iqtisodiy mazmuni iqtisodiy resurslarni samarali safarbar etish va ular asosida yangi qiymat yaratish jarayonida namoyon bo'ladi. Shu orqali u jamiyat va iqtisodiyot ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiluvchi iqtisodiy munosabatlar tizimini ifodalaydi.

Kichik biznes tadbirkorlikning tashkiliy shakli sifatida nisbatan kam kapital va mehnat resurslari bilan faoliyat yuritib, raqobat muhitini rivojlantirish, aholi bandligini ta'minlash hamda mahalliy resurslardan samarali foydalanishga xizmat qiladi [2, 7, 8].

Yuqorida tadqiq etilgan nazariy yondashuvlarni umumlashtirish asosida tadbirkorlik va kichik biznes tushunchalarining iqtisodiy mohiyati, o'zaro bog'liqligi hamda farqli xususiyatlari 1-jadvalda tizimlashtirildi.

1-jadval

Kichik biznes va tadbirkorlik tushunchalarining qiyosiy tavsifi¹

Tadbirkorlik	Kichik biznes
Keng iqtisodiy tushuncha	Tadbirkorlikning tashkiliy shakli
Jarayon va faoliyatni ifodalaydi	Xo'jalik yurituvchi subyektni ifodalaydi
Barcha biznes turlarida mavjud	Faqat kichik ko'lamdagi subyektlarga tegishli
Innovatsiya, tavakkalchilik va boshqaruvni qamrab oladi	Belgilangan mezonlar asosida faoliyat yuritadi

Kichik biznes va tadbirkorlik iqtisodiyotda quyidagi muhim vazifalarni bajaradi:

- aholi bandligini ta'minlaydi;
- milliy daromad va yalpi ichki mahsulotning o'sishiga hissa qo'shadi;
- raqobat muhitini rivojlantiradi;
- innovatsion faoliyatni rag'batlantiradi;
- aholi farovonligini oshiradi;
- davlat budjetiga soliq tushumlarini ko'paytirishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, kichik biznes va tadbirkorlikning iqtisodiy mohiyati iqtisodiy resurslarni samarali safarbar etish, foyda olish, yangi ish o'rinlari yaratish va iqtisodiy o'sishni ta'minlash orqali jamiyat ehtiyojlarini qondirishdan iborat. Ular bozor iqtisodiyotining harakatlantiruvchi kuchi sifatida mamlakat taraqqiyotida muhim o'rin tutadi.

Fikrimizcha, tadbirkorlik iqtisodiy faoliyatning mazmuni va harakatlantiruvchi kuchi sifatida tavakkalchilik, innovatsion yondashuv, mustaqil qaror qabul qilish hamda iqtisodiy resurslarni samarali boshqarish orqali yangi qiymat yaratish jarayonini ifodalaydi. Kichik biznes esa mazkur tadbirkorlik faoliyati amalga oshiriladigan eng keng tarqalgan tashkiliy-iqtisodiy shakllardan biri hisoblanadi. Shu jihatdan, mazkur tushunchalar aynan bir xil emas, balki o'zaro chambarchas bog'liq, bir-birini to'ldiruvchi va iqtisodiy mohiyati jihatidan farqlanuvchi iqtisodiy kategoriyalar hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, kichik biznes subyektlarining iqtisodiy rivojlanishi, avvalo, tadbirkorlik faolligini oshirish, innovatsion yondashuvlarni keng joriy etish, resurslardan samarali foydalanish va raqobat muhitini takomillashtirish bilan uzviy bog'liq. Demak, tadbirkorlik va kichik biznesning iqtisodiy mohiyatini kompleks yondashuv asosida tadqiq etish kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini iqtisodiy rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini belgilashning muhim nazariy-metodologik asosini tashkil etadi.

Zamonaviy iqtisodiy adabiyotlarda kichik biznes tushunchasiga nisbatan ham turlicha yondashuvlar mavjud. An'anaviy yondashuvlarda kichik biznes xodimlar soni, aktivlar qiymati yoki yillik aylanma mablag'lar hajmi kabi miqdoriy mezonlar orqali belgilansa, hozirgi tadqiqotlarda uning sifat xususiyatlariga ko'proq e'tibor qaratilmoqda [2, 5, 7, 8]. Jumladan, kichik biznesning boshqaruv mustaqilligi, yuqori moslashuvchanligi, innovatsiyalarni tez qabul qilishi, bozor o'zgarishlariga tez javob qaytarishi va mahalliy iqtisodiy ... (*ushbu jumla siz yuborgan matnda to'liq emas, shu sababli asl holicha davom ettirib bo'lmadi*).

Ilmiy adabiyotlar tahlili kichik biznesning iqtisodiyotdagi vazifalarini bir nechta funksional yo'nalishlarga ajratish imkonini beradi. Birinchidan, kichik biznes raqobat muhitini shakllantiradi va monopollashuv jarayonlarini cheklaydi. Ikkinchidan, u aholi bandligini ta'minlash va yangi ish o'rinlari yaratishning muhim manbai hisoblanadi. Uchinchidan, innovatsiyalarni tijoratlashtirish va yangi texnologiyalarni joriy etishda muhim o'rin tutadi. To'rtinchidan, hududiy iqtisodiy rivojlanish va aholi daromadlarini oshirishga xizmat qiladi.

Kichik biznesning iqtisodiy ahamiyati bir nechta yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

- iqtisodiyotda raqobat muhitini shakllantirish;
- aholi bandligini ta'minlash;
- innovatsiyalar va texnologik yangilanishlarni rag'batlantirish;

1 Jadval muallifning ilmiyotsts izlanishlari asosida tuzilgan.

- hududiy iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash;
- aholi daromadlari va farovonligini oshirish;
- eksport salohiyatini kengaytirish.

Zamonaviy endogen iqtisodiy o'sish nazariyasi nuqtayi nazaridan ham kichik biznes muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu nazariyaga ko'ra, iqtisodiy o'sishning asosiy manbalari inson kapitali, innovatsiyalar, bilimlar va texnologiyalar hisoblanadi. Kichik biznes subyektlari mazkur resurslarni iqtisodiy faoliyatga jalb etish orqali iqtisodiy o'sishning ichki drayverlarini shakllantiradi.

Yuqorida keltirilgan nazariy yondashuvlarni umumlashtirgan holda ta'kidlash mumkinki, tadbirkorlikning iqtisodiy mohiyati faqatgina foyda olishga qaratilgan faoliyat bilan cheklanmaydi. U iqtisodiy resurslarni samarali taqsimlash, innovatsiyalarni joriy etish, bozor imkoniyatlarini aniqlash, yangi ish o'rinlari yaratish va iqtisodiy o'sishni ta'minlashga xizmat qiluvchi murakkab ijtimoiy-iqtisodiy institut hisoblanadi.

Tahlil qilingan nazariy yondashuvlar shuni ko'rsatadiki, tadbirkorlik tushunchasi tavakkalchilik, innovatsiya, bozor imkoniyatlarini aniqlash va resurslardan samarali foydalanish kabi xususiyatlarni o'zida mujassam etadi. Kichik biznes esa mazkur jarayonlarni amalga oshirishning eng harakatchan va moslashuvchan tashkiliy shakli hisoblanadi.

Shundan kelib chiqib, dissertatsiya doirasida kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarining rivojlanishi deganda bozor muhiti va institutsional shart-sharoitlar ta'sirida ularning iqtisodiy salohiyati, raqobatbardoshligi, innovatsion faolligi, moliyaviy barqarorligi hamda ijtimoiy-iqtisodiy natijalarining muttasil o'sish jarayoni tushuniladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ilmiy adabiyotlar tahlili kichik biznesni talqin qilishda asosan ikki yondashuv shakllanganligini ko'rsatadi.

Birinchi yondashuv – miqdoriy yondashuv. Ushbu yondashuvga ko'ra, kichik biznes subyektlari quyidagi ko'rsatkichlar orqali aniqlanadi:

- xodimlar soni;
- aktivlar qiymati;
- yillik aylanma mablag'lar;
- sotish hajmi.

Mazkur yondashuvning afzalligi uning aniq va statistik hisob-kitoblarni amalga oshirish uchun qulayligi hisoblanadi.

Biroq, uning asosiy xususiyati shundan iboratki, bir xil miqdoriy ko'rsatkichlarga ega bo'lgan korxonalarining iqtisodiy salohiyati, innovatsion faolligi va raqobatbardoshligi turlicha bo'lishi mumkin.

Ikkinchi yondashuv – sifat yondashuvi. Mazkur yondashuvda kichik biznes quyidagi xususiyatlar orqali baholanadi:

- boshqaruv mustaqilligi;
- bozorga tez moslashuvchanlik;
- innovatsion faollik;
- qaror qabul qilish tezligi;
- mahalliy bozorlarga yaqinlik.

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida aynan mazkur yondashuv keng qo'llanilmoqda.

Ushbu tadqiqot mavzusining asosiy kategoriyalaridan yana biri iqtisodiy rivojlanish hisoblanadi. Ko'plab tadqiqotlarda iqtisodiy rivojlanish iqtisodiy o'sish bilan aynanlashtiriladi. Biroq, mazkur tushunchalar mazmun jihatidan farq qiladi.

Iqtisodiy o'sish iqtisodiy ko'rsatkichlarning miqdoriy ortishi bilan ifodalansa, iqtisodiy rivojlanish iqtisodiyotdagi sifat o'zgarishlarini ham qamrab oladi.

Kichik biznes subyektlari nuqtayi nazaridan iqtisodiy rivojlanish quyidagi holatlarda namoyon bo'ladi:

- mahsulot ishlab chiqarish hajmining o'sishi;
- mehnat unumdorligining oshishi;
- raqobatbardoshlikning kuchayishi;
- innovatsion faollikning kengayishi;
- eksport salohiyatining ortishi;
- raqamlashtirish darajasining o'sishi;
- investitsion jozibadorlikning oshishi.

Shu sababli tadqiqot ishimizda iqtisodiy rivojlanishni faqat moliyaviy natijalar bilan emas, balki korxonalar faoliyatidagi sifat o'zgarishlari orqali ham baholash maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Yuqoridagi nazariy qarashlar va ilmiy manbalar tahlili asosida tadqiqot maqsadlari uchun quyidagi mualliflik

ta'rifini shakllantirish mumkin.

Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari rivojlanishi – bu institutsional muhit, bozor mexanizmlari va resurs imkoniyatlari ta'sirida subyektlarning iqtisodiy salohiyati, raqobatbardoshligi, innovatsion faolligi hamda moliyaviy barqarorligining izchil o'sishi orqali iqtisodiy va ijtimoiy samaradorlikni ta'minlash jarayonidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. **Абдуллаев Ё., Юлдашев Ш. Малый бизнес и предпринимательство: учебник.** – Т.: «Iqtisod-Moliya», 2008. – 380 с.
2. Aripov O.A. Kichik biznes va tadbirkorlik: darslik (lotin yozuvida). – Namangan: «Mashrab» nashriyoti, 2025. – 356 b.
3. Aripov O.A. O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni davlat tomonidan tartibga solish: monografiya. – Т.: Fan, 2012. – 272 b.
4. Aripov O.A. O'zbekistonda kichik biznesni davlat tomonidan tartibga solish va ishbilarmonlik muhitini rivojlantirish: monografiya. – Т.: «Lesson Press», 2021. – 225 b.
5. **Экономика предприятия (фирмы) / под ред. О.И. Волкова, О.В. Девяткина. 3-е изд., перераб. и доп.** – М.: Инфра-М, 2007. – 601 с.
6. **Предпринимательство: учебник для высш. учеб. заведений / М.Г. Лапуста.** – М.: Инфра-М, 2012. – 608 с.
7. **Организация предпринимательской деятельности: учеб. пособие для вузов / под ред. В.Я. Горфинкеля, акад. Г.Б. Поляка, проф. В.А. Швандара.** – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 525 с.
8. **Экономика организации: учебное пособие / В.П. Самарина, Г.В. Черезов, Э.А. Карпов.** – М.: КноРус, 2014. – 319 с.
9. **Титов В.И. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: учебник / В.И. Титов.** – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2005. – 352 с.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

